

УДК: 338.2

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА У СФЕРІ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Близнюк Л. М.

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна,
Київ

Метою дослідження є поглиблення вивчення проблеми розвитку підприємництва в країні та напрямів підвищення ефективності функціонування підприємств малого бізнесу. У зв'язку з цим у статті висвітлено поняття ефективності як економічної категорії, визначено основні види ефективності, теоретичні та практичні аспекти оцінки ефективності діяльності підприємства, надано характеристику основним підходам та методам оцінки ефективності діяльності підприємства, розглянуто групи показників системи економічної ефективності діяльності.

Ключові слова: ефективність, оцінка результатів, рентабельність, методи оцінки, система критеріїв та показників.

Близнюк Л. Н. Повышение эффективности деятельности предприятия в сфере малого бизнеса/ Киевский национальный университет технологий и дизайна, Украина, Киев

Целью исследования является углубление изучения проблемы развития предпринимательства в стране и направлений повышения эффективности функционирования предприятий малого бизнеса. В связи с этим в статье освещены понятие эффективности как экономической категории, определены основные виды эффективности, теоретические и практические аспекты оценки эффективности деятельности предприятия, охарактеризованы основным подходам и методам оценки

ефективності діяльності підприємства, розглянуті групи показників системи економічної ефективності діяльності.

Ключевые слова: эффективность, оценка результатов, рентабельность, методы оценки, система критериев и показателей.

Bliznyuk L. M. Increasing efficiency of the activity of the enterprise in the field of small business/ Kyiv National University of Technology and Design, Ukraine, Kyiv

The purpose of the study is to deepen the study of the problem of entrepreneurship development in the country and to improve the efficiency of the operation of small businesses. In this regard, the article describes the concept of efficiency as an economic category, identifies the main types of efficiency, theoretical and practical aspects of evaluating the effectiveness of the enterprise, describes the main approaches and methods for assessing the effectiveness of the enterprise, the groups of indicators of the system of economic efficiency of activity are considered.

Key words: efficiency, estimation of results, profitability, methods of evaluation, system of criteria and indicators.

Постановка проблеми. Питання ефективного функціонування виробництва постає першочерговим серед актуальних проблем економічної науки, з початку її розвитку й до сьогодні. Сучасний етап розвитку ринкових відносин в Україні характеризується низкою актуальних питань, таких як: низький рівень економіки країни, явища структурних деформацій та неконкурентоспроможність підприємств, нестабільність законодавчої бази, що зумовлює високий рівень розвитку кризових ситуацій та економічної невизначеності підприємств. Малий бізнес, який за результатами економічних

досліджень є найбільш прогресивно-рушійною силою економіки країни, є найбільш вразливим [4]. Відтак, розвиток механізму ефективного росту економіки на загальнодержавному рівні безпосередньо залежатиме від динаміки та рівня ефективності кожного окремого підприємства як елемента сприяння досягнення домінуючих позицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні дослідження методології оцінки поняття ефективності діяльності підприємств висвітлено в наукових працях закордонних, так і вітчизняних учених: О. Амош, В. Паретто, Й. Шумпетр, М. Мейєр, П. Друкер, М. Х. Мескон, Дж. Блек, М. Альберт, Ф. Хедоурі, К. Маркс, Ф. Келе, М. В. Афанасьєв, В. Андрейчук, В. В. Іванієнко, О. Н. Волкова, В. В. Ковальов, В. І. Лямець, А. Д. Тевящев, О. С. Іванілов, Л. Г. Мельник, О. І. Карінцева, Ю. П. Сурмін, А. В. Шегда, Л. І. Федулова та ін. Ці вчені досліджували та розвивали питання ефективності діяльності суб'єктів господарювання. Ними було окреслено основне коло характерних проблем підприємств в економічному спектрі, а також надано рекомендації щодо їх розв'язання з погляду ефективного функціонування підприємств як науки.

Науковці та практики не дійшли єдиної думки щодо визначення поняття «ефективність», тому проблема вибору найбільш прийняттого методу оцінки ефективності діяльності підприємства в умовах впливу нових чинників залишається актуальною і потребує подальшого розвитку.

Мета статті полягає в узагальненні теоретичних знань та дослідженні теоретико-методичних підходів до оцінювання ефективності діяльності підприємств у сучасних умовах господарювання та обґрунтуванні доцільності їх використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим завданням підприємства є підвищення ефективності виробництва. Це зумовлено тим, що воно означає найраціональніше використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, потрібних для випуску продукції, за умови, що від кожної гривні, вкладеної у виробництво, буде отримано максимальну віддачу. Ефективність у широкому значенні цього слова означає співвідношення між результатом (ефектом) та витратами. Ефективність виробництва – це об'єктивна економічна категорія, що характеризує ступінь досягнення загальних і окремих результатів від оптимального використання всіх ресурсів підприємства (матеріальних, трудових, фінансових) [1].

У науковій літературі прийнято виділяти три основні етапи еволюції поняття «ефективність» [6].

Перший етап характеризується розвитком класичної наукової економічної думки, яка базується на впевненості, що ринкова економіка та приватна власність на засоби виробництва завжди приводять до оптимуму ефективності.

В межах другого етапу проблему управління економічними системами вдалось поставити на наукову основу.

Третій етап почався приблизно з 40-х років ХХ століття і триває досі. Теоретики цього етапу намагаються науково обґрунтувати умови максимальної ефективності.

Ефективність доцільно розглядати як складну економічну категорію, яка охоплює різні рівні господарювання (загальнодержавний, галузевий, рівень підприємства) і знаходиться відповідно під впливом багатьох як внутрішніх, так і зовнішніх факторів: економічних, правових, соціальних тощо. Факт, що ефективність представлена в різних видах, а саме ефективність господарської діяльності підприємства, ефективність використання

різних ресурсів, ефективність виробництва є причиною використання для її кількісної оцінки різних показників. Їх упорядкованість, розміщення, наприклад, від загальних показників ефективності до часткових, створює відповідну систему [1].

Основним принципом формування системи показників ефективності й вираження її суті на всіх рівнях управління економікою (держава, галузь, господарюючий суб'єкт) є співвідношення кінцевого результату (у вигляді національного доходу, валового внутрішнього продукту, обсягу випуску чи реалізації продукції) й ефекту (прибутку) з застосованими і спожитими ресурсами. Співвідношення показників може вираховуватися різними способами. Так, при визначенні показника ефективності як відношення результату у вигляді обсягу випуску продукції чи ефекту до ресурсів чи затрат до обсягу випуску продукції чи ефекту важливо досягти мінімізації [3].

Практичне використання системи показників економічної ефективності в галузях і господарюючих суб'єктах передбачає:

1. Орієнтацію підприємства чи галузі на інтенсивний шлях розвитку і досягнення більш високого рівня ефективності в динаміці.

2. Вивчення резервів подальшого вдосконалення господарської діяльності підприємства на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу, вдосконалення технології та покращення організації виробництва.

3. Створення дієвого механізму підвищення ефективності господарювання. В якості узагальнюючого показника ефективності господарської діяльності підприємства потрібно використовувати відношення обсягу реалізованої продукції чи ефект у вигляді прибутку до сукупної величини ресурсів, включаючи середню вартість основних і обігових засобів, чи до загальної суми витрат виробництва чи обігу.

Розрахунки цих показників здійснюються за такою схемою:

1. Визначають ефективність господарської діяльності, тобто використаних ресурсів, шляхом ділення реалізованої продукції на сукупну величину ресурсів або відношення прибутку до сукупної величини ресурсів.

2. Визначають ефективність затрат (спожитих ресурсів). Це відношення реалізованої продукції до витрат виробництва або відношення прибутку до витрат виробництва.

3. Показник ефективності використання капіталу. Це відношення реалізованої продукції до сукупної величини ресурсів. Третій показник повторює перший, оскільки ресурси ототожнюються з капіталом, але тут розрахунок здійснюється на 1 грн капіталу. Цей показник ще можна визначити шляхом ділення суми прибутку на капітал (сукупну величину ресурсів), отримуємо прибуток з 1 грн капіталу, або, як це ще називають, коефіцієнт рентабельності капіталу. Якщо його помножити на 100, тоді отримують рентабельність капіталу.

4. Окремо виділяють ефективність затрат як відношення реалізованої продукції до витрат виробництва. Це характеризує розмір реалізованої продукції на 1 грн затрат. Також визначають шляхом відношення прибутку до витрат виробництва. Це дає величину прибутку з 1 грн затрат або коефіцієнт рентабельності затрат.

У наведених показниках ефективності відображається рівень використання окремих видів ресурсів.

Велике значення мають і показники ефективності використання ресурсів, які визначені на основі прибутків. Тут мова йде про показники рентабельності, які визначаються шляхом ділення прибутку на окремі види ресурсів або діленням прибутку на всі затрати.

В економічній літературі широко використовують поняття зворотних показників. Це, по суті, показники рентабельності,

трудоемності, фондо-, енерго-, матеріалоемності. Так, з першої групи показників ефективності використання робочої сили (трудових ресурсів) зворотним показником є трудомісткість виробництва. З другої групи – матеріалоемність, з третьої – фондоємність і з четвертої – величина затрат на 1 грн обсягу реалізованої продукції [6].

Всі вказані групи факторних показників характеризують в основному економічну ефективність використання ресурсів і затрат. Водночас потрібно передбачити посилення орієнтації підприємств на вирішення соціальних питань і питань забезпечення належного рівня життя людей.

Проте об'єктивна оцінка соціальної ефективності зараз наражується на істотні труднощі, пов'язані з відсутністю науково-обґрунтованої і загально визнаної методики визначення її рівня. Вочевидь, таке явище зумовлене не лише браком уваги відповідних галузей науки до роз'язання цієї вкрай актуальної проблеми, але й надзвичайною складністю самих соціальних процесів.

У якості показників соціальної ефективності діяльності малого підприємства пропонується розглянути наступні показники:

- відповідність цілей діяльності підприємства задачам соціально-економічного розвитку країни;
- участь у виконанні державного замовлення, виконанні соціальних задач (обсяг держзамовлення в загальному обсязі послуг);
- включення підприємства в перелік організацій, що відповідають стратегічним цілям соціально-економічного розвитку регіону на перспективу 2-5 років;
- збереження (збільшення) кількості робочих місць на підприємстві в порівнянні з поточним роком;
- середній рівень заробітної платні на підприємстві;

- співвідношення середньої заробітної платні із затвердженим в країні прожитковим мінімумом;

- наявність середньострокових інвестиційних проектів розвитку підприємства, що мають відповідний соціальний ефект (екологічний).

Оцінювання ефективності діяльності займає важливе місце в системі управління підприємством, оскільки результати оцінювання можуть бути використані для формулювання як стратегічних, так і тактичних цілей. Модель оцінки ефективності діяльності є індивідуальною розробкою для кожного підприємства, але можливо виділити загальні напрями роботи.

Оцінку ефективності малого підприємства доцільно робити за чотирма групами показників [4]:

- 1) мета, стратегія, політика і цінності;
- 2) фінанси;
- 3) виробництво;
- 4) споживчий результат та екологія.

Такий підхід гарантує, що жоден із критеріїв оцінки не буде упущений.

Отже, ефективність - це складна економічна категорія, у якій виявляється найважливіша сторона діяльності підприємства - його результативність.

Суть ефективності виробництва полягає у тому, щоб на кожну одиницю витрат – трудових, матеріальних, фінансових – досягати максимально можливого збільшення обсягу виробництва або доходу.

Висновки. Таким чином можна зробити висновок, що ефективність діяльності підприємства слід розглядати через його результативність, як комплексну оцінку кінцевих результатів використання необігових і обігових активів, трудових і фінансових ресурсів та нематеріальних активів за певний період часу. Для оцінки

ефективності діяльності застосовуються як традиційні, так і сучасні підходи. Проведена їх систематизація та аналіз, а також визначено особливості, переваги і недоліки кожного із них. Доведено, що повноцінно проаналізувати та оцінити ефективність діяльності підприємства можливо на основі системи показників та критеріїв. Така система повинна надавати всебічну оцінку використання ресурсів на основі комплексу загальноекономічних показників, сприяти визначенню резервів підвищення ефективності та стимулювати використання цих резервів, забезпечувати потрібною інформацією всі зацікавлені сторони.

Література:

1. Габор С. С. *Ефективність як економічна категорія* / С. С. Габор, В. С. Габор // *Інноваційна економіка*. – 2012. – № 7. – С. 14–17.
2. Касич А. О. *Методичні підходи до оцінки ефективності діяльності підприємства* / А. О. Касич, І. Г. Хімич // *Бізнес Інформ*. – 2012. – № 12. – С. 176–179.
3. Крейнина М. Н. *Финансовая устойчивость предприятия: оценка и принятие решений* // *Финансовый менеджмент*. – 2001. – №2. – С. 24-31.
- Подсолонко В. А. *Управління ефективною виробництвом*. - К.: Наукова думка, 2005. – 126 с.
4. Слатвінська М. О. *Мале підприємництво – термінологічний аспект*, *Бізнес Інформ*. – 2009. – № 11 (1). – С. 82-83.
5. Швед Т. *Концептуальні підходи до оцінки ефективності розвитку підприємства* / Т. Швед [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/20802/1/Shved_%D0%A1onceptua1.pdf.

References:

1. Gabor S. S. *Efektivn1st yak ekonom1chna kategor1ya* / S. S. Gabor, V. S. Gabor // *Innovatslyna ekonom1ka*. – 2012. – № 7. – S. 14–17.
2. Kasich A. O. *Metodichnl pldhodi do otslnki effektivnosti dlyalnosti pldpriEmstva* / A. O. Kasich, I. G. Hlmich // *Blznes Inform.* – 2012. – № 12. – S. 176–179.
3. Kreynina M. N. *Finansovaya ustoychivost predpriyatiya: otsenka i prinyatie resheniy* // *Finansovyy menedzhment*. – 2001. – № 2. – S. 24-31.
- Podsolonko V. A. *Upravlnnya effektivlstyu virobnitstva*. - K.: Naukova dumka, 2005. – 126 s.
4. Slatvlnska M. O. *Male pldpriEmnitstvo – termlnologlchniy aspekt*, *Blznes Inform.* – 2009. – № 11 (1). – S. 82-83.
5. Shved T. *Kontseptualnl pldhodi do otslnki effektivnosti rozvitku pldpriEmstva* / T. Shved [Elek- tronniy resurs]. – *Rezhim dostupu: http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/20802/1/Shved_Sonceptual.pdf*.